

อัตลักษณ์เรือนค้าขายชุมชนดั้งเดิมริมแม่น้ำโขง จังหวัดนครพนม

The Identity of Community Traditional Shophouse Along the Makong River, Nakhon Phanom Province

สุธน คงศักดิ์ตระกูล^{1*}

Suthon Kongsaktrakul^{1*}

Received: April 30, 2018; Revised: September 25, 2018; Accepted: September 25, 2018

บทคัดย่อ

บทความนี้ต้องการนำเสนออัตลักษณ์เรือนค้าขายชุมชนดั้งเดิม ริมแม่น้ำโขง จังหวัดนครพนม โดยมีวัตถุประสงค์การศึกษาเพื่อ 1) ศึกษาพัฒนาการของการตั้งถิ่นฐาน และอัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมของเรือนค้าขายชุมชนดั้งเดิมริมแม่น้ำโขง จังหวัดนครพนม 2) ศึกษารูปแบบทางสถาปัตยกรรม และลักษณะเฉพาะของอาคาร เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในการกำหนดแนวทางอนุรักษ์อาคารประเภทเรือนค้าขายชั้นเดียว โดยใช้วิธีการศึกษาจากการทบทวนเอกสาร งานวิจัยและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง จากนั้นทำการสำรวจพื้นที่ลักษณะทางกายภาพ และการสัมภาษณ์ผู้อยู่อาศัยภายในเรือนค้าขาย ผลการศึกษาพบว่า 1) ชุมชนดั้งเดิมตามแนวริมแม่น้ำโขงในอดีต มีการตั้งถิ่นฐานเพื่อการค้าขาย และรูปแบบของเรือนค้าขายระยะแรกได้รับอิทธิพลมาจากจีนผสมสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ต่อมาได้รับเอารูปแบบอิทธิพลตะวันตกมาใช้ในวิธีการก่อสร้าง 2) อัตลักษณ์ของเรือนค้าขาย คือ พื้นที่ใช้สอยเปลี่ยนแปลงไปตามลักษณะการอยู่อาศัย และรูปลักษณะภายนอก มีการปรับรูปแบบตามบริบททางสังคมและวัฒนธรรมในพื้นที่อย่างชัดเจน 3) การเติบโตหรือการพัฒนาของเมือง มีผลทำให้ชุมชนค้าขายดั้งเดิมริมแม่น้ำโขงถูกลดบทบาทลง เกิดเป็นชุมชนแห่งใหม่ตามการขยายตัวของเส้นทางถนน และรูปแบบเรือนค้าขายมีการปรับเปลี่ยนให้มีความสมัยใหม่มากขึ้น ผลที่ได้จากการศึกษานี้ นำเสนอพัฒนาการของการตั้งถิ่นฐาน และรูปแบบเฉพาะทางสถาปัตยกรรมของอาคารประเภทเรือนค้าขายชั้นเดียว เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์อาคาร ให้คงความเป็นอัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมของชุมชนดั้งเดิม ริมแม่น้ำโขง จังหวัดนครพนมต่อไป

คำสำคัญ : อัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรม; เรือนค้าขาย; ชุมชนดั้งเดิมนครพนม

¹ คณะศิลปกรรมและออกแบบอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน นครราชสีมา

¹ Faculty of Fine Art and Industrial Design, Rajamangala University of Technology Isan, Nakhon Ratchasima

* Corresponding Author E - mail Address: tok_2519@hotmail.com

Abstract

This article aimed to present the identity of community traditional shophouse along the Mekong River of Nakhon Phanom Province. The objectives of the article are to study the settlement and architectural identity of traditional shophouse along the Mekong River of Nakhon Phanom Province and to study the architectural pattern and the characteristic of buildings in order to use as database to set up some guidelines for single-storey shophouse conservation. The methods of the study are related literatures and theories reviewing, physical characteristics surveying and shophouse residents interviewing. The result of the study were found that first, In the past, traditional communities along the Mekong River were settle by commercial purpose and the initial style of those shophouse was influenced by Vernacular architecture and Chinese architecture and later western styles methods of construction was adopted. Second, the distinct identity of the shophouse was the adaptation of its utility space that could be changed in accordance with residential characteristic and external appearance. The shophouse was distinctly adjusted to be in line with social context and local culture. Third, the growth and the development of the city reduced roles of the traditional commercial community along the Mekong River and new communities were occurred along the expansion of roads. The style of the shophouse was changed to be more modern. The result of this study was presented as the development of settlement and the architectural identity of single-storey shophouse and also as the promotion of building conservation to further maintain architectural identity of the traditional community along the Mekong River of Nakhon Phanom Province.

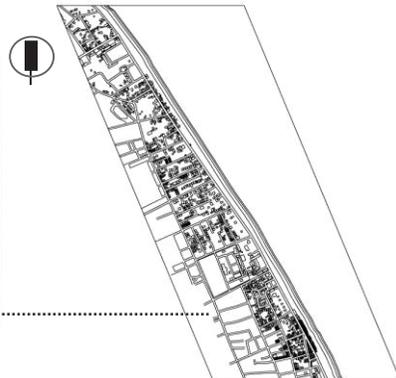
Keywords: Architectural Identity; Shophouse; Traditional Community of Nakhon Phanom Province

บทนำ

ในประเทศไทยมีการศึกษาชุมชนดั้งเดิมอยู่เป็นจำนวนมากกระจายอยู่ตามพื้นที่ต่าง ๆ ซึ่งในชุมชนแต่ละแห่งล้วนมีคุณค่าและเป็นมรดกทางวัฒนธรรม มีความหมายต่อผู้อยู่อาศัย มีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่โดดเด่น รวมไปถึงวิถีชีวิต ประเพณีที่สืบทอดต่อกันมา [1] ชุมชนตลาด หรือชุมชนการค้า เป็นชุมชนที่มีกิจกรรมหรือเคยมีกิจกรรมด้านการค้าเป็นหลัก มีลักษณะความเป็นย่านตลาดของเมือง หรือของชุมชนในละแวกนั้น อาจประกอบไปด้วยพื้นที่ค้าขายรวม และสถาปัตยกรรมประเภทเรือนแถว หรือเรือนแถวค้าขาย [2] และรูปแบบของเรือนค้าขาย จะเป็นอาคารที่มีการก่อสร้างติดกันเป็นแถวหลายคูหา การใช้ประโยชน์พื้นที่ภายในแบ่งเป็นพื้นที่อยู่อาศัยและพื้นที่ค้าขาย โดยส่วนใหญ่จะมีการต่อเติมหรือตัดแปลงพื้นที่ใช้สอยภายหลังเพื่อรองรับการกระจายผลผลิตและเก็บสินค้า [3] อีกทั้งเรือนค้าขายจะมีลักษณะเกาะกลุ่มรวมกัน จึงเกิดเป็นย่านสำคัญของชุมชนหรือเป็นพื้นที่สำหรับรวมกลุ่มของคนในชุมชนเพื่อมาพบกันและเกิดระบบความสัมพันธ์ทางอ้อมทำให้คนในชุมชนสนิทสนมและรู้จักกันในวงกว้าง [4]

ชุมชนดั้งเดิมย่านเมืองเก่า ถนนสุนทรวิจิตร จังหวัดนครพนม (รูปที่ 1) มีเอกลักษณ์ในด้านการดำเนินชีวิตแบบธุรกิจค้าขายสินค้า ทำให้อาคารส่วนใหญ่เป็นเรือนค้าขาย และมีลักษณะเฉพาะทางรูปแบบสถาปัตยกรรมที่เกิดการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัยดังนี้ เรือนค้าขายระยะแรกได้รับอิทธิพลจากจีนผสมสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ระยะที่สองที่ได้รับอิทธิพลจากตะวันตก ระยะที่สามได้รับอิทธิพลจากสถาปัตยกรรมก่อนสมัยใหม่ และระยะที่สี่ได้รับอิทธิพลจากสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ [5] จากการสำรวจและทบทวนวรรณกรรมเบื้องต้นพบว่า การเติบโตและการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ตามแผนพัฒนาของจังหวัด ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของเรือนค้าขายชุมชนดั้งเดิม ริมแม่น้ำโขง โดยอาคารบางส่วนถูกรื้อถอนเพื่อการพัฒนาเมือง การเปลี่ยนแปลงลักษณะกายภาพอันเกิดจากการเสื่อมสภาพของวัสดุ รวมถึงการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำรงชีวิตที่ส่งผลด้านการต่อเติมอาคารที่มีความขัดแย้งกับรูปแบบดั้งเดิมของพื้นที่ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องก่อนหน้านี้ มีการศึกษารูปแบบและลักษณะเฉพาะของอาคารตึกแถวย่านเมืองเก่า เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนารูปแบบทางสถาปัตยกรรม เช่น ขนาดอาคาร รูปด้านหน้าอาคาร การใช้วัสดุประกอบอาคาร เป็นต้น [5] การศึกษาตึกแถวในชุมชนวัดโอกาสสอง ถนนสุนทรวิจิตร จังหวัดนครพนม เพื่อเสนอแนวทางการบริหารจัดการสถาปัตยกรรมในย่านเมืองเก่าและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม [6]

ชุมชนดั้งเดิมนครพนม

(ก) ชุมชนดั้งเดิมน่านเมืองเก่านครพนม

(ข) ชุมชนดั้งเดิม ย่านเมืองเก่านครพนม

รูปที่ 1 ตำแหน่งที่ตั้งชุมชนดั้งเดิมน่านเมืองเก่านครพนม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การศึกษานี้ต้องการนำเสนอพัฒนาการของการตั้งถิ่นฐาน และอัตลักษณ์ของเรือนค้าขายชั้นเดียว ชุมชนดั้งเดิมริมแม่น้ำโขง จังหวัดนครพนม โดยมีขอบเขตการศึกษา คือ การศึกษาลักษณะการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยใหม่ ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของเรือนค้าขายชั้นเดียว จำนวน 4 หลัง เนื่องจากเป็นอาคารที่ก่อสร้างในระยะแรก หรือได้รับอิทธิพลจากจีนผสมสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น และมีตำแหน่งที่ตั้งบริเวณริมแม่น้ำโขง ย่านเมืองเก่า จังหวัดนครพนม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาพัฒนาการของการตั้งถิ่นฐาน และอิทธิพลที่ส่งผลต่อรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของเรือนค้าขายชั้นเดียว 2) นำเสนออัตลักษณ์ของเรือนค้าขายชั้นเดียว เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์อาคารที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรม ชุมชนดั้งเดิมริมแม่น้ำโขง จังหวัดนครพนม

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การทบทวนวรรณกรรม ได้แก่ การศึกษากรอบแนวคิด ทฤษฎีและข้อมูลที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำเสนอพัฒนาการการตั้งถิ่นฐานและอิทธิพลที่ส่งผลต่อรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของเรือนค้าขายชั้นเดียวชุมชนดั้งเดิมริมแม่น้ำโขง จังหวัดนครพนม
2. การสำรวจภาคสนาม โดยวิธีการสำรวจจริงวัดและเขียนแบบ การถ่ายภาพ และการสัมภาษณ์ผู้อยู่อาศัย เพื่อขอบเขตการศึกษาเรือนค้าขายชั้นเดียว โดยพิจารณาจากลักษณะความสำคัญ ในด้านคุณค่าและสภาพความแท้ดั้งเดิมของอาคาร
3. การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลด้านลักษณะการวางผัง การใช้พื้นที่ เพื่อนำเสนออัดลักษณะของเรือนค้าขายชั้นเดียว ชุมชนดั้งเดิมริมแม่น้ำโขง จังหวัดนครพนม
4. การสรุปผลการศึกษาพัฒนาการของการตั้งถิ่นฐานและอัดลักษณะของเรือนค้าขายชั้นเดียวชุมชนดั้งเดิมริมแม่น้ำโขง จังหวัดนครพนม และข้อเสนอแนะในการศึกษา

ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย

1. กรอบแนวคิด ทฤษฎีและข้อมูลที่เกี่ยวข้อง
 - 1.1 กรอบแนวคิดการศึกษาย่านเมืองเก่า และอัดลักษณะเรือนพื้นถิ่น

อัดลักษณะ หมายถึง คุณลักษณะเฉพาะตัว ที่ใช้เพื่อบ่งชี้ลักษณะของบุคคล ชุมชนหรือพื้นที่นั้น ๆ แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับอัดลักษณะสถานที่ [7] เป็นกรอบทฤษฎีที่หาความสัมพันธ์ระหว่างสถานที่ และสิ่งที่เป็นอัดลักษณะ หรือคุณลักษณะที่แท้จริงของสถานที่ ประกอบด้วย 3 ปัจจัย คือ

 - 1) ลักษณะทางกายภาพที่ปรากฏเด่นชัดภายในชุมชนที่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ เช่น ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคาร สิ่งปลูกสร้าง สถาปัตยกรรมทัศน์
 - 2) กิจกรรมบนพื้นที่ หรือความสัมพันธ์ระหว่างคนกับพื้นที่ เป็นกิจกรรมที่ชุมชนให้ความสำคัญ และขึ้นอยู่กับโครงสร้างทางกายภาพที่สามารถรองรับกิจกรรมได้
 - 3) สัญลักษณ์ของสถานที่ คือ ความสัมพันธ์ระหว่างสถานที่ และความสามารถในการรับรู้หรือการอธิบายลักษณะของสถานที่ได้ชัดเจน เมื่อมีการอ้างอิงถึงสถานที่นั้น

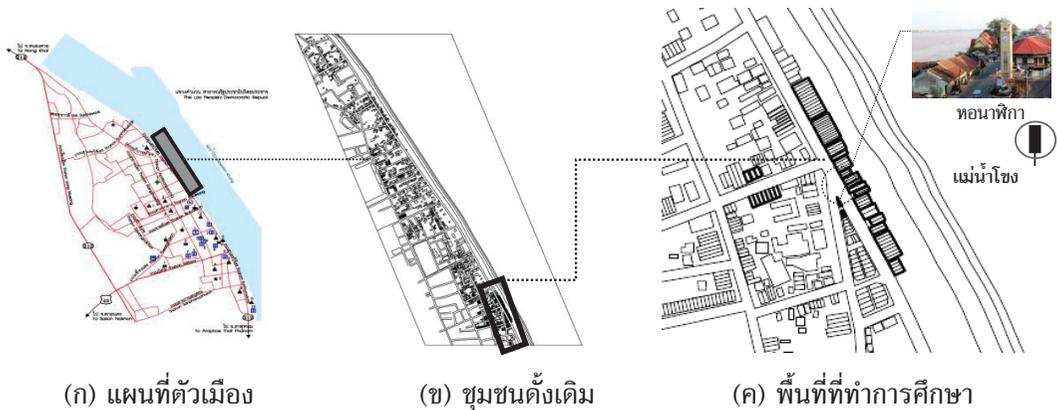
การศึกษาย่านเมืองเก่า ตามแนวคิดของเควินลินซ์ ได้ศึกษาองค์ประกอบของเมืองจากการสังเกตด้านเอกลักษณ์ โครงสร้าง และความหมาย ส่วนประกอบเหล่านี้มีความสัมพันธ์กันก่อให้เกิดจินตภาพได้ชัดเจน ปรากฏเป็นร่องรอยในความทรงจำแก่ผู้พบเห็น องค์ประกอบของเมืองมีความแตกต่างกันตามลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และกิจกรรมที่เกิดขึ้นในเมืองสามารถบ่งชี้ความแตกต่างจากพื้นที่บริเวณอื่น โดยมีความเป็นเอกลักษณ์ชัดเจน และมีลักษณะพิเศษในองค์ประกอบอย่างใดอย่างหนึ่ง [2] และการศึกษามาตรฐานที่อยู่อาศัยและชุมชนเพื่อคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์และคุณค่าของเมือง [1] ได้กำหนดคุณค่าและความสำคัญของชุมชนดั้งเดิม คือ ชุมชนดั้งเดิมเป็นลักษณะพิเศษที่ทำให้เกิดย่านหรือชุมชนที่มีความแตกต่างไปจากชุมชนใหม่ โดยมีประเด็นที่ต้องพิจารณาและให้ความสำคัญ คือ ด้านความสำคัญทางประวัติศาสตร์ และด้านโบราณคดี

การศึกษาอัดลักษณะทางสถาปัตยกรรมของเรือนพื้นถิ่น [8] พบว่า อัดลักษณะของเรือนมีความเกี่ยวพันในด้านชาติพันธุ์ ความหลากหลายทางเชื้อชาติ วัฒนธรรม ประเพณี และชีวิตความเป็นอยู่

โดยสาเหตุการเปลี่ยนแปลงลักษณะตัวเรือนเกิดจากการฟุ้งและเสื่อมสลายของวัสดุ การอพยพย้ายถิ่นฐาน การขาดแคลนช่างฝีมือ และค่านิยมสมัยใหม่ และการศึกษารูปแบบเรือนพื้นถิ่นในภาคอีสาน [9] พบว่า อุตสาหกรรมของเรือนพื้นถิ่นรูปแบบดั้งเดิม เป็นผลผลิตทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเกิดจากการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานของกลุ่มคนหลายชาติพันธุ์ และการปรับตัวของคนในพื้นที่ เพื่อรับวัฒนธรรมการสร้างที่อยู่อาศัยจากภายนอก มีผลให้เรือนพื้นถิ่นดั้งเดิมเกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบ และมีความสัมพันธ์กับเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์แต่ละช่วงเวลา เช่น เรือนประยุกต์รูปแบบสถาปัตยกรรมตะวันตก เรือนประยุกต์รูปแบบเรือนอีสานและเรือนภาคกลาง รูปแบบเรือนสมัยใหม่ สอดคล้องกับการศึกษารูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ที่ได้รับอิทธิพลจากสถาปัตยกรรมตะวันตก จีน และเวียดนาม [10] พบว่า มีการเปลี่ยนแปลงผ่านวัฒนธรรมของชนชาติที่เข้ามาครอบครองพื้นที่ มีผลให้โครงสร้าง วัสดุก่อสร้าง ทิศทางการวางอาคาร รายละเอียดการออกแบบ เช่น รูปทรงหลังคา วัสดุบางประเภท มีการปรับเปลี่ยนและประยุกต์เข้ากับสถาปัตยกรรมรูปแบบดั้งเดิม

1.2 การตั้งถิ่นฐานของชุมชนดั้งเดิมริมน้ำโขง จังหวัดนครพนม

ชุมชนดั้งเดิมนครพนม มีพัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรม ตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ จนถึงปัจจุบัน [11] เมืองนครพนม หรือเมืองมรุกขนคร (ชื่อเดิม) ตั้งอยู่บ้านธาตุน้อย ริมทวยบังฮวก ถูกน้ำกัดเซาะตลิ่งโขงเสียหายทำให้บ้านเรือนพังลงแม่น้ำโขงเป็นจำนวนมาก ต่อมาได้ย้ายเมืองขึ้นไปตั้งเมืองที่บ้านหนองจันทร์ (อยู่ห่างจากที่ตั้งจังหวัดนครพนมในปัจจุบัน ไปทางทิศใต้ประมาณ 3 กิโลเมตร) ในปี พ.ศ. 2329 ได้เปลี่ยนชื่อเป็น เมืองนครพนม และในปี พ.ศ. 2340 ได้ย้ายตำแหน่งจากบ้านหนองจันทร์ ไปตั้งอยู่บ้านโพธิ์คา (ที่ตั้งจังหวัดนครพนมในปัจจุบัน) ในสมัยรัชกาลที่ 3 เกิดการสู้รบกันหลายครั้งและมีการอพยพผู้คนข้ามฝั่งโขงหลายกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น กลุ่มชาติพันธุ์ภูไท กะโซ่ กะเลิง แสก ญ้อและโย้ย มายิ่งเมืองนครพนม สกลนคร มุกดาหาร และกาฬสินธุ์ ขณะเดียวกันเป็นช่วงที่คนจีนเริ่มอพยพเข้ามาในพื้นที่ จังหวัดนครพนม ในสมัยรัชกาลที่ 5 ปี พ.ศ. 2428 องค์การศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก ได้เข้ามาตั้งวัดคริสต์ที่เมืองนครพนมเป็นครั้งแรก และเป็นช่วงที่ฝรั่งเศสล่าเมืองขึ้น [12] อิทธิพลจากราชสำนักสยามแผ่เข้าสู่เมืองนครพนมในด้านการบริหารบ้านเมือง อาคารสถานที่ราชการต่าง ๆ จึงเป็นรูปแบบสถาปัตยกรรมที่มาจากส่วนกลาง จนมาถึงสมัยรัชกาลที่ 6 ได้เปลี่ยนชื่อเมืองนครพนมเป็น จังหวัดนครพนม ซึ่งเป็นช่วงเวลา ที่รูปแบบงานสถาปัตยกรรม ได้แก่ เรือนพักอาศัย (เรือนคหบดี) และจวนผู้ว่าได้รับเอารูปแบบมาจากกรุงเทพฯ ต่อมาปี พ.ศ. 2488 เกิดสงครามอินโดจีน ต่อเนื่องเป็นสงครามโลกครั้งที่ 2 เวียดนามได้รับผลกระทบจากฝรั่งเศสในการทำสงคราม ชาวเวียดนามได้อพยพหนีภัยสงครามเข้ามาในประเทศไทย ในพื้นที่จังหวัดนครพนม สกลนคร มุกดาหาร และหนองคาย ในพื้นที่จังหวัดนครพนม ชาวไทยเชื้อสายเวียดนาม ได้ตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณชุมชนหนองญาติ ดอนโหมง และหนองแสง โดยประกอบอาชีพค้าขาย ช่างก่อสร้าง และทำเครื่องเรือน ต่อมาเริ่มมีการสร้างอาคารตึกแถวในย่านการค้าบนถนนสุนทรวิจิตร ซึ่งจะพบเรือนค้าขายเป็นอาคารตึกแถวตั้งขนานไปกับแม่น้ำโขง (รูปที่ 2) ซึ่งเกิดเป็นย่านกิจกรรมการค้า และเป็นจุดศูนย์กลางของเมือง [4]

(ก) แผนที่ตัวเมือง
นครพนม [12]

(ข) ชุมชนดั้งเดิม
ย่านเมืองเก่านครพนม

(ค) พื้นที่ที่ทำการศึกษ

รูปที่ 2 ตำแหน่งที่ตั้งชุมชนดั้งเดิมนครพนม ที่ทำการศึกษ

ชุมชนดั้งเดิมนครพนม หรือย่านเมืองเก่าที่ตั้งอยู่บนถนนสุนทรวิจิตร เริ่มตั้งแต่ทิศเหนือ บริเวณโบสถ์นักบุญอันนา เลียบแม่น้ำโขงมาทางทิศใต้ถึงถนนช่างศาลเจ้าพ่อหมื่น [1] คนในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นคนไทยลาวอาศัยร่วมกับคนจีนแต้จิ๋วและจีนไหหลำที่เดินทางเข้ามาสู่นครพนมด้วยเรือจากประเทศจีนฝั่งทางใต้มาขึ้นที่ท่าเรือกรุงเทพฯ ผ่านเข้าสู่เมืองโคราช และตามขบวนชนสินค้ามาสู่จังหวัดนครพนม และบางกลุ่มใช้เส้นทางโดยการเดินทางเข้ามายังประเทศลาว ผ่านเข้าสู่จังหวัดหนองคายและล่องเรือตามแม่น้ำโขงมายังจังหวัดนครพนม [4] อีกกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่มีบทบาทในพื้นที่ คือ ชาวเวียดนาม ที่เริ่มอพยพเข้าสู่เมืองนครพนม ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2405 เนื่องจากลัทธิทางการเมืองและทางศาสนา เดินทางเข้ามาโดยผ่านทางประเทศลาว [13] การอพยพอีกครั้งสำคัญ คือ ช่วงหลังจากสงครามโลกครั้งที่สองยุติลง (ปี พ.ศ. 2488) ฝรั่งเศสกลับเข้ามาครอบครองพื้นที่ มีการสู้รบปราบผู้ต่อต้าน ส่งผลให้พื้นที่นครพนมแบ่งเป็นกลุ่มคนเวียดนามรุ่นเก่าและเวียดนามรุ่นใหม่ โดยกลุ่มเวียดนามรุ่นเก่าส่วนใหญ่ อาศัยอยู่บริเวณพื้นที่รอบนอกตัวเมืองในปัจจุบัน คือ ชุมชนหนองแสงและชุมชนหนองญาติ และเวียดนามรุ่นใหม่จะเข้ามาอาศัยอยู่ในเขตตัวเมือง

1.3 รูปแบบเรือนค้าขายชั้นเดียว ชุมชนดั้งเดิมริมแม่น้ำโขง จังหวัดนครพนม

จากประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานพบว่า คนจีนและคนเวียดนาม มีบทบาทต่อการก่อสร้างเรือนค้าขายในพื้นที่เป็นอย่างมาก เริ่มจากคนจีนที่อพยพเข้ามาในพื้นที่เพื่อการค้าขาย ได้นำเอารูปแบบและวิธีการก่อสร้างแบบจีนเข้ามาในพื้นที่ ขณะเดียวกันคนเวียดนามที่อพยพเข้ามาจากการลี้ภัยทางสงครามและชาวตะวันตก เช่น ฝรั่งเศสที่เข้ามาในพื้นที่จากการทำสงคราม ทำให้พื้นที่เมืองนครพนม มีรูปแบบการอาศัยของผู้คนหลายเชื้อชาติ และเกิดการปรับตัวต่อการอยู่อาศัยสะท้อนผ่านรูปแบบทางสถาปัตยกรรม [4] เรือนค้าขายระยะแรกในชุมชนดั้งเดิม มีอายุประมาณ 70 - 100 ปี รูปแบบอาคารได้รับอิทธิพลจากจีนผสมสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น (รูปที่ 3) ลักษณะเป็นเรือนค้าขายเรียงกันเป็นแถว มีลักษณะคล้ายเรือนพื้นถิ่นอีสาน คือ หลังคาทรงจั่วและยกได้สูง ด้านหน้าอาคารก่อสร้างด้วยปูน มีลักษณะทึบตัน ความกว้างประมาณ 2.60 - 3.00 เมตร บานประตูด้านหน้าเป็นบานเฟี้ยมทั้งหมด (รูปที่ 4) ส่วนด้านหลังอาคารก่อสร้างด้วยไม้และยกได้สูง มีความสูงประมาณ 1.00 - 1.50 เมตร เพื่อปรับระดับพื้นอาคาร เนื่องจากก่อสร้างอาคารตามแนว

ริมขอบคลองแม่น้ำโขง จึงไม่สามารถใช้ประโยชน์พื้นที่ได้จนได้ ส่วนรูปแบบหลังคา หากมองจากมุมสูง จะเห็นเป็นโครงสร้างหลังคาจั่วสองชุดวางชนกัน มีความสูงประมาณ 2.00 - 3.00 เมตร (รูปที่ 5)

รูปที่ 3 รูปแบบเรือนค้าขายดั้งเดิม ในย่านเมืองเก่านครพนมในอดีต

รูปที่ 4 พื้นที่ส่วนด้านหน้าของเรือนค้าขายชั้นเดียว

รูปที่ 5 ตัวอย่างพื้นที่ส่วนด้านข้างและด้านหลังของเรือนค้าขายชั้นเดียว

เอกลักษณ์ของวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีการดำเนินชีวิตแบบธุรกิจค้าขายสินค้า ทำให้อาคารส่วนใหญ่เป็นเรือนค้าขาย มีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่มีลักษณะเฉพาะในแต่ละยุคสมัย เป็นพื้นที่ทอดยาวไปตามแม่น้ำโขง และลักษณะทางด้านกายภาพ ส่งผลให้เกิดอิทธิพลทางด้านขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ประเพณีของคนไทยเชื้อสายจีน ลาว และเวียดนาม วิธีการก่อสร้างเรือนค้าขาย ตึกแถว มีลวดลายศิลปะแบบสกุลช่างชาวจีน และเวียดนามที่มีความชำนาญในด้านการหล่อ ปั้นปูน ทำให้อาคารตึกแถวเก่าเหล่านี้มีคุณค่าและความสำคัญต่อการบอกเล่าเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ และเป็นศูนย์กลางด้านการค้าขายของเมืองนครพนม เช่น ร้านค้า โรงแรม ร้านอาหาร และอาคารทางศาสนา ได้แก่ วัดโอกาส วัดมหาธาตุ และวัดนักบุญอันนาหนองแสง เป็นสถานที่ยึดเหนี่ยวจิตใจผู้คนในพื้นที่มาช้านาน

1.4 มิติด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

ชุมชนดั้งเดิมริมแม่น้ำโขง จังหวัดนครพนม หรือย่านเมืองเก่าที่ตั้งอยู่บนถนนสุนทรวิจิตร มีการเปลี่ยนแปลงจากสภาพการขยายตัวทางเศรษฐกิจ และการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม แบบค่อยเป็นค่อยไป โดยเฉพาะพัฒนาการจากการตั้งถิ่นฐานและการขยายตัวของเมือง เช่น การก่อตั้ง ชุมชนบ้านมิตรภาพไทย - เวียดนามของท่านโฮจิมินห์ (อดีตประธานาธิบดีเวียดนาม) เป็นกลุ่มคนที่ลี้ภัย มาในช่วงปี พ.ศ. 2466 - 2472 อาคารในชุมชนมีลักษณะเป็นอาคารชั้นเดียว แสดงถึงความสัมพันธ์ใน มิติทางสังคมที่มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม และเอกลักษณ์ของอาคารได้อย่างดี และจากการที่ชุมชน มีคนอาศัยทั้งคนไทย จีน ลาว เวียดนาม และฝรั่งเศส ทำให้ได้รับเอาวัฒนธรรมที่หลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ กิจกรรมการค้าขายมีความรุ่งเรืองเกิดจากชาวจีนได้ล่องเรือตามแม่น้ำโขง ผสมกับชาวลาวและคนเวียดนาม ก็เข้ามาค้าขายในพื้นที่ ทำให้ชุมชนบริเวณถนนวิจิตรสุนทร มีการก่อสร้างอาคารตามริมแม่น้ำโขงขึ้น โดยมีถนนสุนทรวิจิตรเป็นถนนสายหลัก และมีถนนสายรองหลายสายทำให้ง่ายต่อการเข้าถึง ปัจจุบัน หน่วยงานเทศบาลได้จัดให้เป็นพื้นที่ถนนคนเดิน และถนนวัฒนธรรมการส่งเสริมการท่องเที่ยว เช่น ประเพณีไหลเรือไฟช่วงเดือนตุลาคมตามลำน้ำโขงเพื่อบูชาพระแม่คงคา เป็นต้น

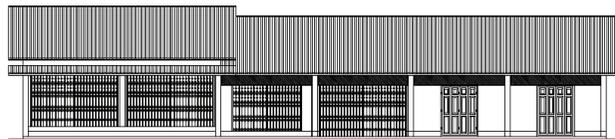
วิถีชีวิตของคนในพื้นที่ชุมชนดั้งเดิมในอดีต มีกิจกรรมและการค้าขายสินค้าประเภท งานฝีมือ เช่น งานเย็บผ้า จัดดอกไม้ เสริมสวย และวัตถุดิบที่มีในท้องที่ เช่น ฟิน หนังกวู ปลาหัว เป็นต้น เมื่อการบริโภคสินค้าประเภทนี้มีความขบเซาะลง เนื่องจากผู้คนสนใจบริโภคสินค้าที่ผลิตจากเมืองหลวงมากขึ้น และการขาดผู้สืบทอดกิจการต่อของคนรุ่นหลัง ทำให้กิจการบางประเภทปิดตัวและมีจำนวนร้านค้าลดลง อีกทั้งเรือนค้าขายที่มีการปรับเปลี่ยนเจ้าของกิจการ จะถูกปรับการใช้งานแต่ยังคงรูปแบบดั้งเดิมของ เรือนค้าขายไว้ เช่น ร้านอาหาร ร้านเครื่องดื่ม โรงแรมเป็นจำนวนมาก เนื่องจากได้รับความนิยมและความสนใจจากนักท่องเที่ยว ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางกายภาพของชุมชน ในลักษณะ ชุมชนท่องเที่ยวและอยู่อาศัยมากกว่าชุมชนค้าขายอย่างในอดีต และความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ลักษณะ สังคมค้าขายแบบเมืองเกิดการผสมผสานกับลักษณะสังคมแบบรวมกลุ่มของคนจีน และคนเวียดนาม สืบทอด มาয়ั้งลูกหลานในปัจจุบัน เป็นระบบที่มีการเกื้อหนุน และช่วยเหลือกันในหมู่เครือญาติ บางครอบครัว ก็มีเครือญาติสัมพันธ์กันไปหลายชั้น ที่เกิดจากการแต่งงานกันระหว่างคนภายในชุมชนและคนภายนอก

การส่งเสริมและการอนุรักษ์อาคารที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมของจังหวัดนครพนม ในปัจจุบันเริ่มมีการศึกษาและจัดทำแผนต่าง ๆ เช่น แผนการอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมย่านชุมชนเก่า อำเภอกาญจนาภิเษก จังหวัดนครพนม เสนอโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูอาคารเก่าและเรือนพื้นถิ่น เพื่อส่งเสริมให้เกิด การรักษาสภาพอาคาร อนุรักษ์ และบูรณะอาคารให้คงสภาพที่ดี [14] โครงการศึกษาวิจัยมาตรฐาน ที่อยู่อาศัยและชุมชนเพื่อคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์และคุณค่าของเมือง ได้ศึกษาโดยการสำรวจภาคสนามเบื้องต้น และคัดเลือกชุมชนบริเวณถนนสุนทรวิจิตร เป็นชุมชนนำร่องภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เนื่องจากเป็นพื้นที่ ที่มีศักยภาพในด้านการอนุรักษ์หรือการรักษายุคสมัยในระดับท้องถิ่น แต่ยังไม่มีการดำเนินการ ที่ชัดเจน [1] ดังนั้น การศึกษาพัฒนาการการตั้งถิ่นฐาน และอัตลักษณ์ของเรือนค้าขาย ช่วยส่งเสริมการอนุรักษ์ อาคารประเภทเรือนค้าขายชั้นเดียว ชุมชนดั้งเดิมริมแม่น้ำโขง จังหวัดนครพนม ให้คงความเป็นเอกลักษณ์ ทางสถาปัตยกรรมต่อไป

2. การสำรวจและเก็บข้อมูลเรือนค้าขายชั้นเดียว ชุมชนดั้งเดิมริมแม่น้ำโขง จังหวัดนครพนม

2.1 รูปแบบทางสถาปัตยกรรมของเรือนค้าขายชั้นเดียว ชุมชนดั้งเดิมริมแม่น้ำโขง จังหวัดนครพนม

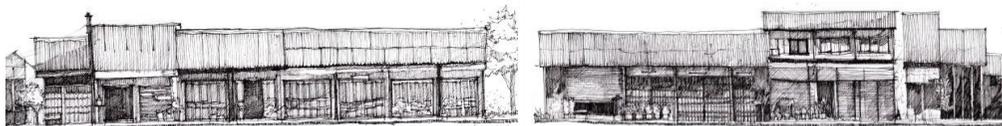
เรือนค้าขายชุมชนดั้งเดิมในระยะแรกได้รับเอาอิทธิพลจากจีนผสมกับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น จนถึงสมัยสงครามอินโดจีน ได้รับอิทธิพลจากฝรั่งเศสจากทางฝั่งเมืองท่าแขก สปป.ลาว จากการสำรวจเบื้องต้นพบว่า เรือนค้าขายในย่านเมืองเก่าท่าแขก สปป.ลาว จากเดิมเคยใช้เป็นพื้นที่ค้าขาย และปรับเปลี่ยนการใช้งานเป็นที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน (รูปที่ 6) ซึ่งจะพบรูปแบบเรือนค้าขายที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน เรือนค้าขายในพื้นที่ย่านเก่า อาคารห้องแถวก่ออิฐชั้นเดียวมีลักษณะพิเศษ คือ ด้านหน้าอาคาร จะมีการก่ออิฐเสาสีขาวเรียบขนาดใหญ่ บางหลังมีซุ้มโค้ง ก่อนเข้าประตู รูปทรงหลังคามีลักษณะเป็นทรงจั่วสองซุดชนกัน ทางเดินด้านหน้ามีหลังคาคลุม ใช้เป็นทางเดินเชื่อมต่อกันระหว่างอาคาร จากเดิมเคยใช้เป็นพื้นที่ค้าขาย และปรับเปลี่ยนการใช้งานเป็นพื้นที่ค้าขายและเก็บสินค้า (รูปที่ 7) เมื่อมองจากด้านหน้าจะเห็นเป็นอาคารชั้นเดียว (รูปที่ 8) แต่เมื่อมองจากริมแม่น้ำโขงเข้ามายังตัวอาคาร จะพบว่า อาคารดังกล่าวมีความสูงประมาณ 2 - 3 ชั้น (รูปที่ 9) ซึ่งเป็นลักษณะการต่อเติมโครงสร้างจากด้านหน้า วัสดุส่วนใหญ่จะใช้ไม้ และเสาอาคารจะวางอยู่แนวดิ่งของแม่น้ำโขง ส่วนการใช้งานของอาคารชั้นเดียวส่วนใหญ่ จะใช้เพื่อการค้าขายหรือทำธุรกิจร้านอาหาร ข้อมูลจากการสำรวจพบอาคารประเภทนี้อยู่ 6 หลัง และมีการปรับปรุงโดยเจ้าของเรือนไปบางส่วน โดยมีการปรับเปลี่ยนผนังไม้ บานประตู วัสดุผนังหลังคา และการทาสีผนัง เท่านั้น

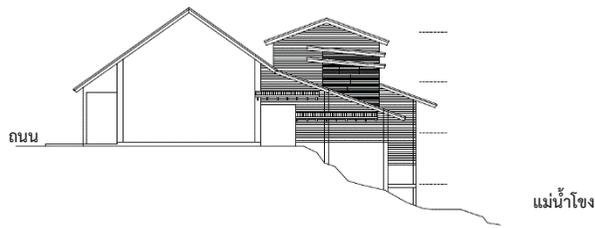
รูปที่ 6 ตัวอย่างเรือนค้าขายที่พบในย่านเมืองเก่าท่าแขก สปป.ลาว

รูปที่ 7 ตัวอย่างเรือนค้าขายที่พบในย่านเมืองเก่านครพนม

รูปที่ 8 ตัวอย่างมุมมองด้านหน้าเรือนค้าขายติดถนนสุนทรวิจิตร

รูปที่ 9 ตัวอย่างมุมมองด้านข้างเรือนค้าขาย ตำแหน่งด้านหน้าติดถนนสุนทรวิจิตร และด้านหลังติดแม่น้ำโขง

องค์ประกอบหลักของเรือนค้าขายประกอบด้วย พื้นที่ค้าขายและพื้นที่พักอาศัย ส่วนพื้นที่ค้าขายจะเป็นพื้นที่เด่นสุด มีทั้งรูปแบบการค้าแบบธุรกิจขนาดเล็ก เช่น ขายของชำ ร้านเสริมสวย ร้านซ่อมรถ และธุรกิจการค้าขนาดใหญ่ เช่น ร้านอาหาร โรงแรม เป็นต้น ลักษณะการใช้พื้นที่เป็นแบบเปิด เข้าถึงพื้นที่ได้สะดวก และเป็นพื้นที่โล่ง มีการแบ่งหรือกั้นพื้นที่ใช้งานด้วยชั้นวางของหรือเฟอร์นิเจอร์ ส่วนพื้นที่พักอาศัยโดยส่วนใหญ่จะถูกจัดตำแหน่งไว้ด้านหลัง หากเป็นอาคารที่มีความสูง 2 - 3 ชั้น ส่วนพักอาศัยก็จะอยู่ตำแหน่งด้านบน และแยกเป็นส่วนกิจกรรมหลักที่สามารถเข้าถึงได้ง่าย เช่น ห้องรับแขก ส่วนนั่งเล่น และส่วนกิจกรรมรองที่เข้าถึงได้ยาก เช่น ห้องนอน ห้องพระ และห้องทำงาน เป็นต้น

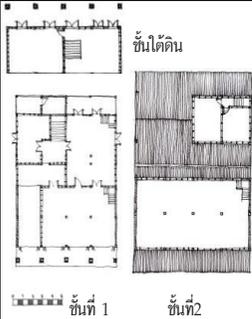
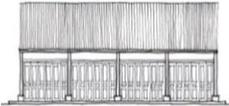
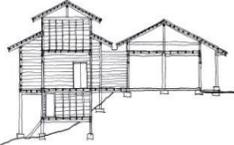
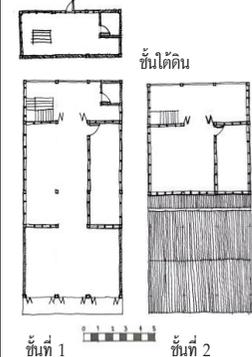
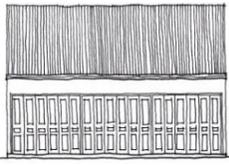
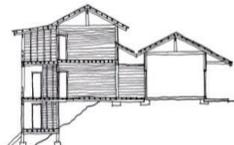
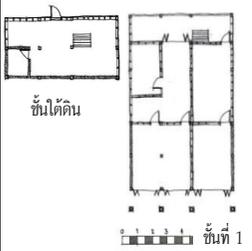
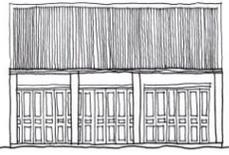
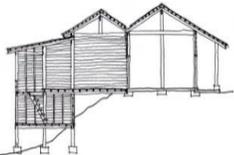
2.2 การสำรวจและรังวัดข้อมูลของเรือนค้าขายชั้นเดียว ชุมชนดั้งเดิมริมแม่น้ำโขง จังหวัดนครพนม

การศึกษารูปแบบทางสถาปัตยกรรมของเรือนค้าขายชั้นเดียวใช้การคัดเลือกโดยพิจารณาจากลักษณะความสำคัญ ในด้านคุณค่าและสภาพความแท้ดั้งเดิมของอาคารพบว่า มีอาคารเรือนค้าขายดั้งเดิมจำนวน 4 หลัง ซึ่งเป็นอาคารที่ก่อสร้างในระยะแรกที่ได้รับอิทธิพลจากจีนผสมสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น และมีตำแหน่งที่ตั้งบริเวณริมแม่น้ำโขง ย่านเมืองเก่า จังหวัดนครพนม (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเรือนค้าขายชั้นเดียว ชุมชนดั้งเดิมริมแม่น้ำโขง จังหวัดนครพนม

หลังที่	การวางผัง	รูปแบบอาคาร	วัสดุและโครงสร้าง
1. เลขที่ 230 ถนนสุนทรวิจิตร อายุเรือน 105 ปี เจ้าของ: นางปภาณิศ สุขปุระณะ			
		อาคารขนาด 3 ช่วงเสาหลังคาจั่ว ด้านหน้าก่ออิฐถือปูน ด้านหลัง สร้างด้วยไม้	โครงสร้างเสา - คาน วัสดุเป็นไม้ วัสดุผนังเป็นกระเบื้องดินเผาต่อมา เปลี่ยนเป็นสังกะสี

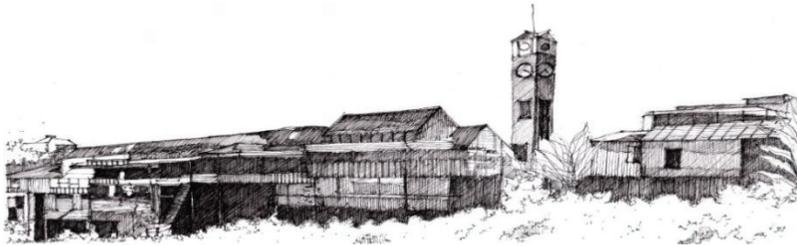
ตารางที่ 1 ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเรือนค้าขายชั้นเดียว ชุมชนดั้งเดิมริมแม่น้ำโขง จังหวัดนครพนม (ต่อ)

หลังที่	การวางผัง	รูปแบบอาคาร	วัสดุและโครงสร้าง
2. เลขที่ 249 ถนนสุนทรวิจิตร อายุเรือน 102 ปี เจ้าของ: นางมณีพันธุ์ รัตนโกสินทร์	 <p>ชั้นใต้ดิน</p> <p>ชั้นที่ 1 ชั้นที่ 2</p>	 <p>รูปด้านหน้า</p>	 <p>รูปตัด</p>
	อาคารแบ่งเป็น 2 ส่วนด้านหน้าใช้ค้าขาย ด้านหลังใช้พักอาศัย ด้านหลังสุดเป็นที่โล่งใช้ปลูกผักสวนครัวและเชื่อมลงแม่น้ำโขง	หากมองจากถนนจะเห็นเป็นอาคารชั้นเดียวและถ้ามองจากด้านหลังจะเห็นเป็นอาคาร 3 ชั้น	โครงสร้างเสา - คาน วัสดุเป็นไม้ พื้นคอนกรีตปูกระเบื้อง วัสดุมุงเป็นกระเบื้องดินเผาต่อมาเปลี่ยนเป็นสังกะสี
3. เลขที่ 235 ถนนสุนทรวิจิตร อายุเรือน 92 ปี เจ้าของ: นางบัวคี อธิราช	 <p>ชั้นใต้ดิน</p> <p>ชั้นที่ 1 ชั้นที่ 2</p>	 <p>รูปด้านหน้า</p>	 <p>รูปตัด</p>
	ตัวอาคารแบ่งเป็น 2 ส่วน ด้านหน้าใช้ค้าขาย ด้านหลังใช้พักอาศัย ด้านหลังสุดเป็นที่โล่งใช้ปลูกผักสวนครัว	ทางเดินด้านหน้ามีหลังคาคลุม ด้านหลังเป็นพื้นที่ยกใต้ถุน ตัวอาคารที่ข่องเปิดเป็นประตูบานเฟี้ยม	โครงสร้างเสา - คาน วัสดุเป็นไม้ พื้นคอนกรีตปูกระเบื้อง วัสดุมุงเป็นกระเบื้องดินเผาต่อมาเปลี่ยนเป็นสังกะสี
4. เลขที่ 179 - 181 ถนนสุนทรวิจิตร อายุเรือน 80 ปี เจ้าของ: นางโสภา ชิน	 <p>ชั้นใต้ดิน</p> <p>ชั้นที่ 1</p>	 <p>รูปด้านหน้า</p>	 <p>รูปตัด</p>
	ตัวอาคารเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า แบ่งเป็น 2 ส่วน ด้านหน้าใช้ค้าขาย ด้านหลังใช้พักอาศัย	อาคารหลังคาจั่วด้านหน้ามีหลังคาคลุม อาคารก่ออิฐถือปูน ด้านหลังเป็นไม้ ตัวอาคารที่ข่องเปิดเป็นประตูบานเฟี้ยม	โครงสร้างเสา - คาน วัสดุเป็นไม้ ด้านสกัดเป็นผนังรับน้ำหนัก วัสดุมุงเป็นกระเบื้องดินเผา

3. อัดลักษณะของเรือนค้าขายชั้นเดียว ชุมชนดั้งเดิมริมแม่น้ำโขง จังหวัดนครพนม

3.1 การวางผัง และการใช้พื้นที่

การวางผังอาคาร และการใช้พื้นที่แบ่งออกเป็นสองส่วน ด้านหน้าเป็นพื้นที่สำหรับค้าขาย และด้านหลังเป็นพื้นที่สำหรับพักอาศัย ซึ่งหากมองจากตำแหน่งผังบริเวณจะพบว่า อาคารจะถูกแบ่งโดยใช้หลังคาจั่วสองซุงวางชนกัน อาคารกลุ่มนี้เป็นอาคารในยุคแรกของย่านชุมชนดั้งเดิมนครพนม ซึ่งตั้งอยู่ติดแม่น้ำโขง มีวิถีชีวิตและความสัมพันธ์กับแม่น้ำ การใช้ที่ว่างด้านหลังโดยการต่อเติมระเบียง เมื่อมองจากตำแหน่งริมฝั่งแม่น้ำโขง จะเห็นเป็นโครงสร้างอาคารเป็นโครงสร้างไม้ และมีโครงสร้างบันไดต่อจากระเบียงด้านหลัง เพื่อลงไปสู่พื้นที่ปลูกพืชผักสวนครัว (รูปที่ 10)

รูปที่ 10 ตัวอย่างพื้นที่ส่วนด้านหลังของเรือนค้าขายชั้นเดียว

3.2 รูปแบบอาคาร

รูปแบบเรือนค้าขายได้รับอิทธิพลเงินผสมกับรูปแบบพื้นถิ่นที่สามารถปรับตัวกับสภาพแวดล้อมได้เป็นอย่างดี รูปทรงหลังคา เป็นหลังคาทรงจั่วหันด้านจั่วตั้งฉากกับถนน ความสูงหลังคาสูงประมาณ 2 - 3 เมตร ประตูด้านหน้าเป็นบานเฟี้ยมไม้ยาวตลอดช่วงเสาเพื่อใช้พื้นที่สำหรับค้าขาย ระเบียงด้านหลังทำบันไดเพื่อลงไปสู่พื้นที่สวน ทางเดินด้านหน้ามีหลังคาคลุมเพื่อวางสินค้า และสามารถเดินเชื่อมต่อกับร้านค้าข้างเคียงได้ ความกว้างของทางเดิน มีขนาดประมาณ 1 - 2 เมตร

(ก) พื้นที่ส่วนหน้าเป็นโครงสร้างผนังรับน้ำหนัก (ข) ส่วนต่อเติมด้านหลังเป็นโครงสร้างไม้
รูปที่ 11 ตัวอย่างโครงสร้างพื้นที่ส่วนด้านหน้า และโครงสร้างพื้นที่ส่วนต่อเติมด้านหลัง

รูปที่ 12 ตัวอย่างเสาอิฐ และเสาไม้ ตำแหน่งทางเดินส่วนด้านหน้าอาคาร

รูปที่ 13 ตัวอย่างเสาอิฐ และเสาไม้ ตำแหน่งทางเดินส่วนด้านหน้าอาคาร

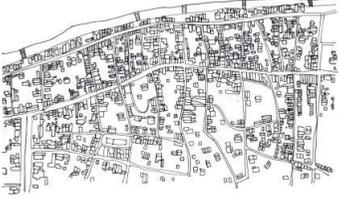
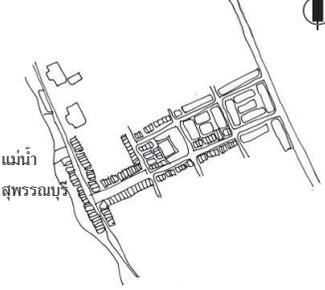
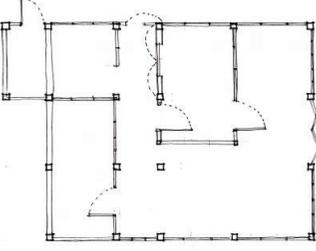
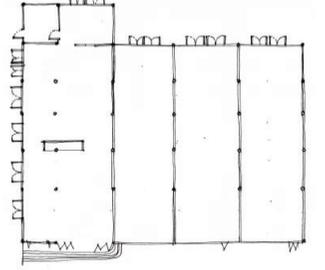
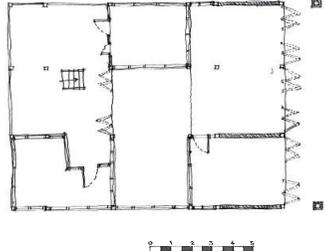
3.3 โครงสร้างและวัสดุ

เรือนค้าขายชั้นเดียวมีโครงสร้างเป็นผนังรับน้ำหนักร่วมกับโครงสร้างเสา - คาน ลักษณะพิเศษด้านหน้า ผนังด้านสกัดเป็นผนังรับน้ำหนักที่ใช้อิฐวางซ้อนกันแบบลายสลับ โครงสร้างหลังคาเป็นโครงสร้างไม้ทั้งหมด พื้นด้านหน้าเทคอนกรีตปูด้วยกระเบื้องดินเผา ด้านหลังเป็นพื้นไม้ (รูปที่ 11) ผนังด้านหน้าก่ออิฐฉาบปูน ด้านหลังเป็นผนังไม้ตีเกล็ดซ้อนทางนอน วัสดุผนังหลังคาเดิมเป็นกระเบื้องดินเผา และบางส่วนใช้โครงสร้างหลังคาเดิมและปรับวัสดุเป็นสังกะสี เนื่องจากการเสื่อมสภาพของวัสดุ (รูปที่ 12) และตำแหน่งเสาคลุมทางเดินส่วนด้านหน้ายังคงลักษณะเดิมไว้ คือ เสากออิฐขนาดใหญ่ แต่บางหลังเปลี่ยนเป็นเสาไม้แทน พื้นในส่วนหน้าใช้โครงสร้างกออิฐฉาบปูน ส่วนพื้นที่ด้านหลังเป็นโครงสร้างไม้ (รูปที่ 13)

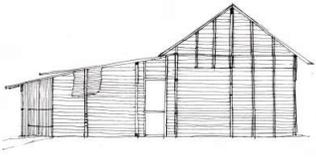
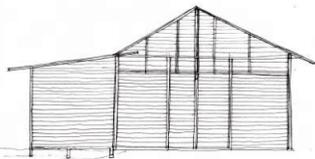
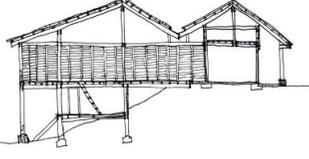
3.4 การเปรียบเทียบอัตลักษณ์ของเรือนค้าขายชั้นเดียวในพื้นที่ศึกษาและกรณีตัวอย่าง

การศึกษาเปรียบเทียบเรือนค้าขายชั้นเดียวใช้การคัดเลือกตัวอย่างจากชุมชนดั้งเดิม ที่มีพื้นที่ตั้งเป็นชุมชนริมน้ำ และใช้ประโยชน์อาคารเพื่อการค้าขายและอยู่อาศัย โดยเปรียบเทียบคุณลักษณะของเรือนค้าขายในด้านการวางผังอาคาร การใช้พื้นที่ รูปแบบอาคาร โครงสร้างและวัสดุอาคาร ได้แก่ 1) เรือนค้าขาย พื้นที่เชียงคาน 2) เรือนค้าขาย พื้นที่ตลาดศรีประจันต์ (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 ตารางเปรียบเทียบอัดลักษณะเรือนค้าขาย

เรือนค้าขาย เชียงคาน [4]	เรือนค้าขาย ตลาดศรีประจันต์ [3]	เรือนค้าขาย นครพนม
<p data-bbox="198 382 257 407">แม่น้ำโขง</p> <p data-bbox="157 658 496 730">ผังอาคารเริ่มขึ้นตามริมแม่น้ำโขง และกระจายตัวตามถนนชายโขง</p>	<p data-bbox="528 484 587 542">แม่น้ำ สุพรรณบุรี</p> <p data-bbox="528 658 853 768">ผังอาคารเริ่มขึ้นบริเวณริมฝั่งแม่น้ำสุพรรณบุรี ก่อนขยายออกมากตามแนวแกนสู่ถนนใหญ่</p>	<p data-bbox="1094 388 1153 413">แม่น้ำโขง</p> <p data-bbox="879 658 1210 768">ผังอาคารเริ่มขึ้นตามริมแม่น้ำโขง และกระจายตัวตามถนนสุนทรวิจิตร และถนนเฟื่องนคร</p>
 <p data-bbox="157 1103 496 1213">อาคารรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ผังพื้นด้านหน้าเป็นส่วนค้าขายด้านหลังเป็นส่วนพักอาศัย</p>	 <p data-bbox="528 1103 853 1251">อาคารรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ผังพื้นด้านหน้าเป็นส่วนค้าขาย ด้านหลังเป็นส่วนพักอาศัยพื้นที่ส่วนต่อเติมไปทางด้านหลังลงสู่แม่น้ำ</p>	 <p data-bbox="879 1103 1210 1406">อาคารรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ผังพื้นด้านหน้าเป็นส่วนค้าขาย ด้านหลังเป็นส่วนพักอาศัยตำแหน่งด้านหน้าของอาคาร ใช้เสาก่ออิฐขนาดใหญ่หรือเสาไม้ที่มีหลังคาคลุมเพื่อเป็นพื้นที่ค้าขาย และพื้นที่ส่วนต่อเติมไปทางด้านหลังมีโครงสร้างบันไดลงไปสู่พื้นที่เพาะปลูกริมแม่น้ำ</p>

ตารางที่ 2 ตารางเปรียบเทียบอัตลักษณ์เรือนค้ำขาย (ต่อ)

เรือนค้ำขาย เชียงคาน [4]	เรือนค้ำขาย ตลาดศรีประจันต์ [3]	เรือนค้ำขาย นครพนม
 <ul style="list-style-type: none"> - โครงสร้างอาคาร ใช้วิธีการก่อสร้างแบบเสาและคาน - วัสดุอาคารเป็นไม้ - รูปทรงหลังคาจั่วเดี่ยว ส่วนต่อเติมด้านหลังเป็นหลังลาดเอียง 	 <ul style="list-style-type: none"> - โครงสร้างอาคาร ใช้วิธีการก่อสร้างแบบเสาและคาน - วัสดุอาคารเป็นไม้ - รูปทรงหลังคาจั่วเดี่ยว ส่วนต่อเติมด้านหลังเป็นหลังลาดเอียง 	 <ul style="list-style-type: none"> - โครงสร้างส่วนด้านหน้าของอาคาร ใช้วิธีการก่อสร้างแบบเสาและคาน ผนังด้านสกัดเป็นผนังรับน้ำหนัก ที่ใช้อิฐวางซ้อนกันแบบลายสลับ - วัสดุอาคารเป็นไม้ และก่ออิฐถือปูน - รูปทรงหลังคาส่วนพื้นที่ด้านหน้าและส่วนต่อเติมด้านหลัง เป็นหลังคาจั่วสองซุงวางชนกัน

สรุปผลการศึกษา

การศึกษาพัฒนาการการตั้งถิ่นฐานและอัตลักษณ์ของเรือนค้ำขายชั้นเดียว ชุมชนดั้งเดิมริมแม่น้ำโขง จังหวัดนครพนมพบว่า 1) ย่านเมืองเก่ามีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และเคยเป็นศูนย์กลางทางการค้า ศาสนา และวัฒนธรรม ตำแหน่งที่ตั้งของชุมชนและเรือนค้ำขายดั้งเดิมตั้งแต่อดีต มีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศท้องถิ่น โดยการอพยพและเลือกทำเลที่ตั้งให้ความสำคัญกับแหล่งน้ำในการอุปโภค การบริโภค และการปลูกสร้างเรือนมีลักษณะติดกันเป็นแถวหลายคูหา อาคารมีลักษณะเกาะกลุ่มรวมกันเป็นย่านสำคัญของชุมชน โดยกลุ่มเรือนค้ำขายระยะแรก หรืออาคารที่ได้รับอิทธิพลจากจีนผสมสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำโขง เป็นกลุ่มอาคารทางประวัติศาสตร์ที่แสดงถึงการปรับเปลี่ยนการใช้งานไปตามยุคสมัย แต่ยังคงความเป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมได้อย่างดี 2) อัตลักษณ์ของเรือนค้ำขายชั้นเดียว จังหวัดนครพนม ที่ได้จากการศึกษานี้คือ โครงสร้างเรือนใช้ระบบเสา - คาน ร่วมกับผนังรับน้ำหนัก ลักษณะเด่นของรูปทรงหลังคาจั่วสองซุงวางชนกัน การใช้เสาก่ออิฐขนาดใหญ่ มีโครงสร้างหลังคาคลุมเพื่อเป็นพื้นที่ค้ำขาย และการต่อเติมพื้นที่ระเบียงด้านหลังและโครงสร้างบันไดเพื่อเชื่อมโยงพื้นที่เพาะปลูกกรรมน้ำสอดคล้องกับการศึกษารูปแบบและอัตลักษณ์เรือนพื้นถิ่น [15] พบว่า รูปแบบทางสถาปัตยกรรมของเรือนพื้นถิ่น มีลักษณะเฉพาะที่เป็นการผสมผสานจากวัฒนธรรม และการปรับตัวด้านวิถีการอยู่อาศัย ตั้งแต่สมัยตั้งถิ่นฐานแรกเริ่ม ทำให้เกิดเป็นลักษณะเฉพาะอันเป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่น และทรงคุณค่า และการศึกษาการจัดพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนพื้นถิ่นภาคอีสาน [16] พบว่า เรือนค้ำขายดั้งเดิมของจังหวัดนครพนม สะท้อนถึงลักษณะการใช้ชีวิตและรูปแบบการอยู่อาศัยที่แตกต่างกัน แต่ยังคงอยู่ร่วมกัน และผสมผสานกับบริบทได้เป็นอย่างดี

ข้อเสนอแนะในการศึกษา

จากการศึกษาพัฒนาการการตั้งถิ่นฐานและอัตลักษณ์ของเรือนค้าขายชั้นเดียว ชุมชนดั้งเดิมริมแม่น้ำโขง จังหวัดนครพนม มีข้อเสนอแนะในการศึกษาเพิ่มเติมจากการศึกษานี้ คือ 1) การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบทางสถาปัตยกรรม เช่น การบริหารจัดการและการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์อาคารเดิม โดยเจ้าของอาคาร หน่วยงาน หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง 2) การศึกษาแนวทางการปรับปรุงหรือต่อเติมอาคารเดิม เช่น รูปแบบทางสถาปัตยกรรม โครงสร้างและวัสดุประกอบอาคารที่เหมาะสมและไม่เกิดความขัดแย้งกับรูปแบบอาคารเดิม ขั้นตอนและงบประมาณที่ใช้ในการปรับปรุงหรือซ่อมบำรุงอาคารเดิม เป็นต้น เพื่อกำหนดแนวทางอนุรักษ์อาคารประเภทเรือนค้าขายชั้นเดียว ให้คงคุณค่าทางสถาปัตยกรรมของชุมชนดั้งเดิมริมแม่น้ำโขง จังหวัดนครพนม

References

- [1] Faculty of Architecture and Planning Thammasat University. (2010). **Residential and Community Standards Research Project to Maintain the Identity and Values of The City.** Bangkok: Thammasat University. (in Thai)
- [2] Office of Natural Resources and Environmental Policy and Planning. (2012). **Quality Standards Project. Fine Arts Environment Old Town Neighborhoods In the Central Region and East.** Bangkok : Property Printing Co.,Ltd.
- [3] Ornsiri, P. and Somkid, J. (2001). **The Local Trading House in the City.** Bangkok: Thailand Research Fund. (in Thai)
- [4] Chinoros, P. (2010). **The Study of Vernacular Shop in Town of Chiangkhan as the Community's Remembrance.** Master thesis in Architecture. Silpakorn University. (in Thai)
- [5] Tawatchai, S. (2015). **Architectural Characteristics of Row Houses in Nakhon Phanom Old Town.** Master thesis in Architecture. Khon Kaen University. (in Thai)
- [6] Nattavut, C. (2014). **An Architectural Management in the Old Town District for Cultural Tourism: Case Study of Shophouses in Wat O-Kas Song Community, Sunthornvijit Road, Nakhonphanom Province.** Master thesis in Architecture. Thammasat University. (in Thai)
- [7] Punyanutwipha, S. and Ekapol, S. (2017). A Study on the Architectural Identity of the Chanthaboon Waterfront Community for Store Interior Environment Design Guideline. **Built Environment Inquiry Journal.** Vol. 16, No. 1, pp. 44-54 (in Thai)
- [8] Winai, M. (2011). **The Home Stays Style of Reflective Architectural Identities for Samut Songkram.** Research Reports: Faculty of Industrial Technology Suan Sunandha Rajabhat University. pp. 63-64

- [9] Thanit, S. and Nopadon, T. (2017). Dynamics of House Styles in the Northeast of Thailand. **Academic Journal Faculty of Architecture, Khon Kaen University**. Vol. 15, No. 2, pp. 14-15
- [10] Anon, C. (2017). Urban Development and Architectural Typologies in Luang Prabang Under the Western Influences During the Period of Colonial State. **Academic Journal Faculty of Architecture, Khon Kaen University**. Vol. 15, No. 2, pp. 45-46
- [11] Sujit, W. (2011). **Where is Nakhon Phanom from**. Bangkok: Mae Kham Phang Publishing.
- [12] Umaporn, B., et al. (2008). The Study on Housing Development and Rehabilitation That Promotes The Identity of The City Area of Old Town Sakon Nakhon. **Built Environment Research Associates Conference (BERAC)**. pp. 84
- [13] Jatuporn, D. (2008). **The Ethic Indentity Construction of the Vietnamese Thai in Ban Na Jok, Tambon Nongyat, Amphoe Muang, Changwat Nakhonphanom**. Khon Kaen: Khon Kaen University. (in Thai)
- [14] Office of Natural Resources and Environmental Policy and Planning. (2015). **Project Quality standards Began Art environment Old Neighborhoods to Practice: A Management Plan Conservation and improvement of the Environment in the Old Town of Tha-UThen**. Nakhon Phanom Province. Bangkok : Property Printing Co.,Ltd. (in Thai)
- [15] Thungsakul, N., Weerataweemat, S., Suphamilyotin, K., Promnar, S., Utaiwattananont, A., Arunee, N., and Thungsakul, K. (2017). Style and Identity of Vernacular Houses in Mun River and Phra Pleng Basin, Nakhon Ratchasrima Province. **Academic Journal of Home of Proudness (AJHP)**. pp. 43
- [16] Danai, N. (2006). Spatial Usage in Earthen Dwellings : A Case Study in Southern Isan. **Journal of Makong Societies**. Vol. 2, No. 2, pp. 23-37